

voortduur
ingsactie.
LENGA.

ding.
k?

hoogere
leerling
gebracht
te school
te geleed
zer revo-
gemeen-
gers." Er
de aan de
te Neder-
handen
uur voor
en levert
t huid eg

malaten
ten en te
de letter-
aan het
zijn hand-
neld, kan
ge gesteld-
nkbeeldig,
lokt.

beginnel
dergelijk
it een op-
ij noemen
it boekje
n de mo-
dhans in
t de lezer
en Smyte-
het gebied
zijdigheid

n.
de ortho-
handboek
moderig-
gemeen in
word in-
den dezer

schrijvers

or het feit,
school de
duoet.

schillende
ingevoerde
erlandia."
idel vallen
realisten
zoorts van
orth, maar
er tweede
toet ge de
dier—Bak-
M. Sabbe,
na, terwijl
ndia" aan
en worden
tus, P. C.
Lod. van

te worden
indels uit-
niets aan-
het onmo-
tangehaald
n leerling
k hier be-
le wateren
ook elders
de aanha-
ust wordt

ns onder-
de docent
ruik maakt

ijven van
christelijke
natievraag

ngen eerst
t de 19de
er „tacht-
stopvatting
„Mathilde“
an Eeden.
„een lied
an Gorter,
Schellema

Wat het proza aangaat, spreekt deze leeraar over naturalisme, symbolisme, nieuwe romantiek, en leest stukken voor van Couperus, Quérido, Van Deyssel en Van Oordt.

Nog frappanter is de lijst van boeken, ter lezing opgegeven voor het eindexamen van een christelijke H. B. S.

Ik geef ze volledig:
Multatuli, „Max Havelaar.”
Marcellus Emants, „Waan.”
Frederik van Eeden, „Zioba.”
Albert Verwey, „Persephone en Demeter.”
Louis Couperus, „Eline Vere.”
Edward Koester, „Niobe.”
P. C. Boutens, „Beatrijs.”
Jac. van Looy, „Stukken uit zijn „Proza.”
Augusta de Wit, „Orpheus in de dessa.”
G. F. Haspels, „David en Jonathan.”
Stijn Streuvels, „De Vlasschaard” en „Het Kerstkind.”

Maurits Sabbe, „Een Mei van Vroomheid.”
G. Schrijver, „De lichte last.”

Men ziet, het is op een enkele uitzondering na van de allernieuwste literatuur. De „oude school” schittert door geheele afwezigheid.

Teeknend voor den indruk, dien een zóó intensieve inwijding in de moderne letterkunde op de ziel van de ouders der leerlingen maakt, is een verzoek, dat een „vader” tot mij richtte, om in de plaats zijner inwoning eene lezing over „de modernen” te komen houden, „want”, zoo motiveerde hij in ontrusten toon zijn uitnodiging, „mijn dochter, die hier een instituut voor meisjes bezoekt, moet een opstel maken over Louis Couperus, en ik acht het noodig, dat op zulke feiten de aandacht wordt gevestigd.”

Wenden we ons van de officieele inrichtingen naar de vrije maatschappij, teneinde te onderzoeken hoever daar in onze kringen de bemoeienis met de moderne letterkunde zich strekt, dan komen ook hier leerzame feiten onder onze aandacht.

Het „Christelijk Letterkundig Verbond”, kenbaar aan het pas overleden tijdschrift „Bloesem en Vrucht”, heeft jaren lang met bewonderenswaardige energie de eere der letterkundigen vóór '80 (Da Costa, Bilderdijk enz.) hoog gehouden tegenover de moderne school, maar in 'teind heeft dit verbond moeten capituleren voor den drang, die van de meer „modern” gezinden onder de jongeren uitging. Ook al neigde het verbond eenigszins tot toegave, door in de letterkundige samenkomst ook een plaats in te ruimen voor modernen als Jacques Perk en Tagore, het heele samenstel en de sfeer van het verbond, speciaal van het genoemde tijdschrift, bleek van dien aard, dat de vooruitstrevende jongeren er zich niet mee konden verenigen. En zoo is enkele maanden geleden de scheuring in Amsterdam voltrokken en heeft zich afzonderlijk georganiseerd de „Christelijk Letterkundige Kring van Jongeren”, die zich verenigd heeft met soortgelijke kringen, die bestaan in den Haag, Scheveningen, Utrecht, Rotterdam en Dordrecht, om te komen tot een nieuwen, nationalen, bond.

Hoe de geestesstemming in dezen kring is tegenover de moderne literatuur, moge blijken uit de motiveering, die de Amsterdamsche organisatie voor haar optreden geeft: „Waar allerwegen, ook door de pers, onze beweging sympathiek wordt begroet, komen we tot de gevolgtrekking, dat er in zekeren zin aan een ondernemen als het onze in Christelijke kringen behoefte bestaat. Helgen ook zeer verklaarbaar is. We weten, dat er in de laatste jaren in christelijke kringen, dank zij het wijken van sommige vooroordeelen, meer belangstelling en sympathie voor de beoefening der woordkunst is gekomen.” (ik spatieer, W.)

„Mocht dus”, zoo richt het bestuur van dezen kring zich tot de belangstellenden, „ook gij behoort tot hen, wien de ontroeringen van het schoonheids-genieten niet vreemd zijn, die beseffen, dat ook de woordkunst een niet te verwaarloozen cultuurmoment vormt, helpt dan mede aan den opbouw van onzen kring.”

Voor wie weet, dat het doel van deze „jongeren” bepaaldelijk is de stichting van een nieuwe school voor moderne christelijke cultuur tegenover het meenstortende, meer antiek gezinde, oude letterkundig verbond, spreekt deze taal als een boek.

B. W.

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN.

De aansluiting gevraagd.

Opdat zij allen één zijn, gelijkerwijs Gij, Vader! in Mij, en Ik in U, dat ook zij in Ons één zijn. Joh. 17: 21a.

De broeders in het verre Westen verschillen zeer in hunne beoordeeling van de „vereenigingsactie.” De Christelijke Gereformeerden achten haar onkerkrechtelijk, wat weersproken wordt door de Gereformeerden. De historici aan deze zijde van den Oceaan nemen meer een wijfelend standpunt in en geven niet altijd in dezen een zeker geluid. In het oordeel in ons midden is zelfs kentering te merken. Ja de sympathie schijnt hier parten te spelen en het bloed te kruipen waar het niet gaan kan. Onder den invloed van Brummelkamp stond

de Christelijke Gereformeerde Kerk oorspronkelijk hier meer aan de zijde van de Gereformeerde Kerk aldaar. Eene kentering valt in den loop der tijden op te merken onder den invloed van Van Velzen, Disner en anderen. De broeders uit de Doleantie schijnen eerst meer gevoeld te hebben voor de Gereformeerde kerk, terwijl in dienzelfden tijd de Christelijke Gereformeerden meer recht lieten wervaren aan hun naaingenooten in Amerika. Doch ik wil niet vooruitloopen op hetgeen waarover ik eerst later hoop te schrijven. Wij slaan nu nog voor de moeilijke taak om te oordeelen over de aansluiting der emigranten bij de Gereformeerde Kerk. Tot nog toe schreven wij alleen over wat daaraan voorafging. Ik wees er reeds op, dat de emigranten in hun eerste onderhoud met Dr. Wijkoff hun begeerte te kennen gaven om in geval van aansluiting dan als een afzonderlijke Classis gerekend te zullen worden. Zij wenschten niet ingelijfd te worden bij de reeds bestaande Classis in het Westen. Wij zijn in die periode van de ontwikkeling der Vereenigde Staten, waarin het Westen zich snel begint te ontwikkelen. In deze jaren zinnen de Algemeene Synode van de Gereformeerde Kerk en de Binnenlandsche Zendingsbond er op om haar aandeel te krijgen in die ontwikkeling; om haar invloed daarop te doen gelden. Zij zagen er reeds lang naar uit om een nieuw uitgangspunt te vinden vanwaar de oude Kerk „door hoogere kweeking” n. h. v. kon verkrijgen op het snel ontwikkelend Westen en zij dus een ruimer aandeel kon hebben in medewerking aan de beste toekomst van Amerika. Enkele Engelsche voortrekkers woonden reeds in een zestal groepjes in drie Staten, Illinois, Michigan en Wisconsin, doch deze groepjes waren niet opgewassen tegen zoo groote taak. Op onverwachte wijze bracht God hulp en wel door den betrekkelijk grooten toevloed van geloofsgenooten, de Afgescheiden emigranten, uit het oude Vaderland. Wat waren de broeders God dankbaar voor dat onverwacht gebeuren. Als deze emigranten die zwakke groepjes nu eens ter hulpe kwamen, dan zou eene reeds lang gekoesterde hoop der oude Gereformeerde kerk in Amerika verwezenlijkt kunnen worden, n. l. dat zij toch eens westwaarts mocht uitbreiden. Ook dit was dan wat de Oosterschen medebewoog om nauwkeurig den gang van zaken daar in het Westen gade te slaan en zoodra mogelijk nader contact te zoeken met de emigranten. Dit contact werd kerkelijk gezocht door de zending van Dr. Wijkoff en zijn samenspreking met een zeer in der haast bijeengeroepen vergadering van de vier predikanten met zoovele kerkeraadsleden als tegenwoordig konden zijn.

Als wij nu in aanmerking nemen dat gedurende de eerste tijden der vergaderingen der Classis werden samengesteld uit de predikanten en zoovele leden van den kerkeraad als maar, indien eenigszins mogelijk, daarop konden tegenwoordig zijn, dan kan de vergadering waarop Dr. Wijkoff met de broeders sprak over eene mogelijke aansluiting niet onwettig worden genoemd. Mogen echter op een dergelijke vergadering ook zaken ter tafel komen, die niet op het Agendum zijn vermeld? Kan men op deze vergadering een besluit nemen in zoo ernstige aangelegenheid als de aansluiting er eene was? Het is buiten kijf dat een zoo ingrijpende zaak nooit mag worden overhaast en dat Van Raalte daarom terecht achtte om de gemeenten te raadplegen. Na alles gelezen en nog eens gelezen te hebben wat omtrent de wettigheid van de aansluitingsactie door onderscheiden historici is geschreven; als ik mij herinner dat prof. Bouwman, na gelezen te hebben wat Dr. Beets daaromtrent schreef, en tegen de wettigheid inbrongt, constateert: „maar daarom is nog het besluit tot eenheid, dat later door de gemeenten is goedgekeurd, niet onwettig te noemen”; terwijl ik eenige regels later lees: „de wettigheid van deze vereeniging is dus aan rechtmatige bedenking onderhevig”, dan geef ik onmiddellijk toe dat het zeer moeilijk is om in deze aangelegenheid met zeer groote stelligheid te spreken. Alleen op één punt wil ik nader wijzen en dat is op het zoogenaamd beding.

Indien ik mij zoo mag uitdrukken, dan zou ik zeggen dat er erg met dit beding wordt geschermd. Uit eigen historie weten wij hoe verschillend men meent te mogen oordeelen over „een beding”, n. l. over zijn waarde en de handhaving daarvan. Sommigen meenen dat zulk een beding voor immer dient te worden gehandhaafd, terwijl anderen meenen dat het voor een goede vereeniging zaak is om een „beding” zoo schielijk mogelijk op te ruimen, natuurlijk met wederzijdsch goedvinden. Echter ik meen dat wij bij de aansluiting van de emigranten bij de Gereformeerde Kerk niet met een beding te doen hebben. Een vorige maal wees ik er reeds op dat wat Dr. Wijkoff dienaangaande zeide, toch volstrekt geen formeel beding kan worden genoemd. De emigranten kwamen toch niet met eene conditie van dien aard. Zij stelden maar één beding, te weten: aansluiting bij de particuliere synode van Albany als afzonderlijke classis. Wat Wijkoff zeide, was maar een opmerking aan het adres der bezwaarden, hij wees hun er op, dat zij, als het niet beviel, weer konden hennegaan. En ik hoor als het ware de broeders zeggen: dat is ook zoo! Ik kan hierin maar geen beding vinden en te meer niet omdat mij steeds duidelijker begint te worden dat het

gesprokene op die eerste vergadering van Juni maar eene voorloopige aansluitingsactie gold. De kerken in het Westen zijn niet op grond van wat op deze vergadering is verhandeld opgenomen in het verband met de kerken in het Oosten. Dan doet het er ook niet alles aan toe of deze vergadering een wettige was.

Het is de vraag of wat daarna besloten en gedaan werd door de emigranten-kerken geschiedde op eene wettige vergadering. De vraag is derhalve of op deze vergadering, waarin Dr. Wijkoff zijne bekende vragen stelde, welke beantwoording in extenso voorkomt in zijn rapport, dat breedvoerig in de onderscheiden werken die over deze materie handelen wordt geciteerd, onmiddellijk, zonder een enkele daartusschen liggende vergadering, de aansluiting plaats vond. En dat nu is juist het geval niet.

Hetgeen waarvan ik tot nog toe schreef, greep plaats op de bekende Juni-vergadering van '49 en ziet op die vergadering volgde in '50 nog eene en eerst na wat op die vergadering werd besloten, volgde na de uitvoering daarvan, de aansluiting. Ik heb dus te onderzoeken naar het karakter van die nadere vergadering en van hare handelingen. Ik meen dat er eene gaping is op te merken in het betoog van hen die wijzen op het onkerkrechtelijke van de aansluitingsactie van '49; ik merkte op dat bij hen al de nadruk wordt gelegd op de vergadering van '49, terwijl de verdedigers van het wettig karakter der aansluiting ons wijzen op de vergadering van '50. In April 1850 dan werd eene vergadering der Classis Holland gehouden en deze Classis richtte het volgende verzoekschrift tot de kerk in het Oosten. 1)

„De opzieners der gemeente van Jezus Christus van de Classis Holland, in Ottawa, Michigan, wenschen de broeders Opzieners der gemeente onzes Heeren, bekend onder de benaming van Dutch Reformed Church, en vergaderd in de streken van New York State, ter behartiging van het welvaren van dat deel van de kudde van Christus, Genade en vrede van God den Vader, in den Zoon, door den Heiligen Geest.

In overweging nemende de dierbare en zalige Eenheid der kerke Gods, en de duidelijk verklaande wil van onzen Zaligmaker, die wil dat zij allen één zijn, alsmede de behoefte, welke de bijzondere deelen van het geheel aan elkander hebben, en inzonderheid wij, die ons zwak en gering gevoelen; zoo durst ons hart naar de gemeenschap met het dierbaar Zion Gods, en sinds den dag, dat wij den bodem dezer nieuwe wereld drukten, werden onze harten gesterkt en grepen wij moed door de ontmoeting van Gods volk. Gods kinderen in de verschillende afdelingen levende zijn ons dierbaar, doch wij gevoelen ons in de bestiering en de bezorging onzer gemeentelijke belangen meer te huis waar wij onze standaard des geloofs, en de grondtrekken onzer kerkelijke regeering mogen vinden. Aangenaam was het ons dan ook van deze zijde geen enge toegeslotenheid, maar opene, hartelijke, broederlijke liefde te vinden, hetwelk in ons verwekt eene bepaalde begeerte om onze gemeenschap te openbaren en de broederhand der gemeenschap te vragen.

„Deswege hebben wij besloten een onzer broeders, te weten, A. C. Van Raalte, herder en leeraar in Gods gemeente, als onze afgevaardigde tot ulieder kerkvergadering, welke in de eerste dagen in de omstreken van Albany staat gehouden te worden, te zenden; hem last gevende om in onze naam alle noodige inlichtingen te geven en te vragen welke de gewenschte vereeniging zal kunnen bevorderen.

„Voor hem en ulieder vergadering smeeken wij af, van ons verheerlijkt Hoofd en Middelaar die zit in Gods troon, voorzien met rijke, door zijn bloed verworvene gaven, dien Geest in ruime mate, welke Hij als Trooster achterliet, om aan de kudde tot de volheid des Eeuwigen Levens mede te deelen tot hare bekwaamaking om den Drieënigen te verheerlijken.

Namens de Classikale Vergadering der Classis Holland, gehouden in het jaar onzes Heeren Jezus Christus, 1850, in de maand April.

Holland, Ottawa, Michigan.

S. BOLKS, president.”

Wat nu ook gezegd moge worden van de Wijkoff conferentie in Juni van 1849, hier hebben wij te doen met een document, dat door eene geregelde zitting van de Classis Holland in April van 1850 werd gesteld en verzonden naar de Particuliere Synode van Albany en door haar verwezen naar de Algemeene Synode die in Juni, 1850, te Pouk-keepsie, N. Y., vergaderde.

G. KEIZER.

1) Wij vinden dat verzoekschrift ook vermeld in Wormser's Van Raalte.

KERKELIJK LEVEN.

Het psychologische moment.

Voor allen, die geroepen zijn om leiding te geven, ook in het kerkelijk leven, is het van het hoogste gewicht de psychologische momenten (zielkundige oogenblikken) waar te nemen.

Er breekt in de geschiedenis vaak een tijdstip aan, waarop men lang gekoesterde wenschen als met één

slag in vervulling ziet gaan, terwijl men er anders jaren en jaren vruchteloos voor kan strijden.

De gesteldheid der geesten is aan gestadige schommeling onderhevig en nu eens is zij meer vatbaar voor deze, dan voor gene idee.

Wie „Realpolitiek“ drijft, loert onafgebroken op psychologische momenten, schiet zoodra hij de kans voor verwerkelijking van eenige gedachte gunstig ziet uit zijn schuilhoek en keert telkens met nieuwen buit weer.

Er zijn menschen, wier leven in het volgen van zulk een tactiek opgaat.

Zij kunnen niet zelden op ongewoon succes bogen. Toch vertoont hun leven gemeentlijk niet veel lijn. De zigzag der omstandigheden teekent er zich in af. Zij arbeiden meer voor het oogenblik dan voor de toekomst.

Dat mag natuurlijk het ideaal van den christen niet zijn. Hij heeft de eeuwige beginselen van het Godswoord te propageeren, ook al is de tijd hem tegen.

Hij heeft één program af te werken, één doel in het oog te houden.

Maar dat sluit het acht geven op psychologische momenten niet uit.

Integendeel.

Ook de tijden zijn van God.

En de kerk heeft zich wel ter dege af te vragen, in welk getij zij zich op het oogenblik bevindt en hoe zij de omstandigheden kan benutten om den voortgang van Gods Koninkrijk te bevorderen.

Nu kan het niet ontkend, dat de dag van heden voor alle reformaties bij uitstek gunstig is.

De jaren, die achter ons liggen, hebben veel oude gewoonten op eenmaal buiten gebruik gesteld.

Het leven heeft een aanzienlijke gedaanteverwisseling ondergaan.

Ook op kerkelijk terrein zijn nieuwe toestanden geschapen.

Waar men tien jaar geleden schier niet over denken durfde, gaat er nu zonder noemenswaardigen tegenstand in.

Afschaffing van kerkcollecten, bijvoorbeeld.

Wie achtte dit denkbeeld aan het begin dezer eeuw voor verwezenlijking vatbaar?

Thans evenwel zijn er onderscheiden kerken, die het reeds in praktijk hebben gebracht.

En met schitterend gevolg!

Waar er dan nog zooveel in ons kerkelijk leven is, dat om verbetering roept, late men de schoone gelegenheid voor reformaties niet glippen.

Straks consolideert de toestand zich weer, zet alles zich weer vast en dan bemerkt hij, die zijn tijd veronachtzaamde, dat hij den laatsten trein heeft gemist.

Elke kerk, die zich nu niet beijvert om gezonde verhoudingen te scheppen, maakt zichzelf rijp voor schending. Want zij blijft achter bij andere. Op den duur gaat zij haar achterlijkheid als het ware beschouwen. Zij vocht verzet tegen de kerken, die haar voorbij geschoten zijn. Zij voelt zich aangetrokken tot gemeenten, waar het conservatisme den toon aangeeft. En de breuk is er.

Onze kerken dienen zich hiervan ernstig rekenschap te geven.

Is door God zoo besteld, dat men op 't oogenblik aan overoude gebruiken, die bij onzen tijd niet meer passen, niet meer zoo vastzit.

Men toone de roepstem des Heeren, die daaruit tot ons komt, te verstaan.

Hiermee wordt natuurlijk niet beweerd, dat men alle omzichtigheid aan kant mag zetten of dat men met plaatselijke omstandigheden geen rekening behoeft te houden.

Voorzichtigheid en takt kunnen nooit gemist.

Een ijver zonder verstand werkte nog nimmer iets goeds uit.

Maar men kan ook zoo voorzichtig zijn, dat alles bij het oude blijft.

En dat is onverantwoordelijk.

In dit opzicht zij er bij onze kerkeraden een heel het kerkelijk leven omspannende bezinning.

HEPP.

— Een wisse fout.

Wie in het kerkelijk leven misstanden ontdekt en daartegen zijn stem verheft, merkt alras, dat zij niet zoo spoedig uit den weg te ruimen zijn als hij misschien in jeugdigen overmoed wel meende.

Nu bezit niet ieder het noodige geduld om zijn tijd af te wachten.

Roeping is om rusteloos den eisch des Heeren te doen hooren, tegenwerpingen te ontzenuwen, op zwakke plekken te wijzen.

Hij heeft het zich goed in te prenten: een boom en valt ten eersten algeheel niet.

Maar in plaats daarvan kan menigeen zijn temperament niet meester worden.

Het doort hem te lang.

Hij ergert zich aan de vele vooroordeelen, waarop hij in eigen omgeving stuit.

Dat maakt zijn toorn gaande.

Dikwijls heesperi hij, hoe buiten eigen kring zulk een vasthouden aan overgeleverde gewoonten niet gevonden wordt.

Dat vervalt hem met zekere jaloerschheid.

En terwijl hij scherp wordt tegen eigen geloofsgenooten, doet hij niet zelden lief tegen hen, die principieel tegenover hem staan.

Wat kan hij zijn kerk om haar gebreken geeselen en striemen! Wat deugt er weinig! Hoe spreekt hij niet van haar als van een zinkend schip!

Daar tegenover verbergt hij zijn waardeering tegenover andere richtingen niet. Hij ontdekt er zooveel moois en navolgenswaardigs.

Dit nu is een wisse fout.

Het getuigt van een verloren evenwicht.

Zeker, men behoeft zijn critiek op de eigen kerk niet in te slikken. Men mag er zelfs vrijmoedig mee zijn. Men spelt den zelfgenoegzame niet.

Maar men vergeet ook niet het vele, waarin zij zich gunstig van andere kerken onderscheidt. Men trekke dat niet pro memorie uit. Doch noeme het. Danke er Christus voor. Wordt er ootmoedig onder.

Onze Gereformeerde kerken mogen ondanks al, wat er op aan te merken valt, gezien worden.

Dat prikkele om voort te gaan op den reformatischen weg. Met den meest mogelijken spoed. In historische lijn.

Laat men het goede achter de gebreken schuil gaan, dan berandigt men zich aan schromelijke eenzijdigheid.

Men doet tekort aan het werk Gods.

En aan den anderen kant zoeke men naar het waarheidsmoment in andere richtingen. Vraag, wat daaruit voor ons te leeren valt. Onthoude den tol der bewondering niet. Maar valle ook hierbij niet in overdrijving. Late bij zijn beoordeeling het beginsel den doorslag geven.

Op het beginsel komt het ten slotte aan.

Het beginsel raakt niet slechts de leer, maar ook het leven.

Het beginsel heeft ook een mystieke zijde.

En laat men het beginsel spreken, dan zal de echt Gereformeerde vanzelf zijn voorliefde voor onze kerken sterk en ondubbelzinnig doen blijken.

Dat mag.

Dat moet.

Dat is eisch van deugdelijke reformatie.

HEPP.

— P. J. W. Klarhamer.

Reeds in ons vorig nummer hadden wij een woord van nagedachtenis aan wijlen Ds. Klarhamer willen wijden.

Dan — het sterven van Dr. Kuyper bracht wijziging in onzen opzet.

Wij handelden daarmee stellig in den geest van Utrechts emeritusdienaar. Ook tijdens zijn leven zou hij gaarne zijn plaats aan Kuyper hebben afgestaan.

Met Klarhamer is heengegaan een der voorname reformatische figuren uit '86.

Men heeft hem wel eens den reformator van Zeeland genoemd.

Hij was een man in stijl.

In Calvinistischen stijl.

Stoer en teeder.

Onvervaard strijder voor de waarheden Gods en tegelijk toever in de eenzaamheid, waardoor hij gaarne over het genadeleven sprak en een mystiek type vertoonde.

Al kon hij naar het ons wil voorkomen niet geheel de veranderingen van den laatsten tijd meemaken, toch mag hij allerminst in den conservatieven hoek worden gedrongen.

Hij wilde volstrekt niet bij '86 blijven staan.

In het laatst van zijn ambtstijd ijverde hij nog voor ingrijpende veranderingen in zijn kerk, die ook werden aangebracht.

Hoe zouden wij bij het werk der voortgezette reformatie mannen met een combinatie van eigenschappen, als Klarhamer bezat, goed kunnen gebruiken!

HEPP.

— Onvastheid.

Schril steken in onzen tijd onvaste naturen tegen een man als Klarhamer af.

Zoewel in als buiten onze kerken dult gedurig weer het verschijnsel van ambtsneerlegging op.

Was nog brachten bladen het bericht, dat de bekende Ds. Wisse van Driebergen het ambt zou neerleggen, omdat hij zich in de Geref. kerken niet meer thuis gevoelt.

Nadere tijding stelde het wel weer meer in onzekerheid of hij zal heengaan *) maar toch is dit een geval, dat bijzonder de aandacht trekt.

Deze witting van Ds. Wisse, heeft iets, dat verbluft. Wat men van hem verwacht mocht hebben, dit zeker niet.

Algemeen hield men hem voor te Gereformerd, dan dat hij aan losseheuring zelfs zou denken.

En nu deelt hij mede, dat dit losweekingsproces reeds 22 jaar heeft geduurd.

Al dien tijd heeft hij alzoo in een min of meer onvaste geestespositie verkeerd.

En zelfs nu staat het nog niet voor hem vast, wat hij doen moet.

Hij laat de mogelijkheid open, dat hij nog op zijn besluit terugkomt.

Voor de kerk van Driebergen en de classis Utrecht is het thans zaak niet vasten wil op te treden.

Na wat er geschied is, kan Ds. Wisse natuurlijk niet predikant in onze kerken blijven zonder dat hij nader omtrent zijn bedoelingen en gevoelens wordt onderzocht.

Terugkeeren alsof er geen wolke aan de lucht ware geweest, is niet meer mogelijk.

Hoe diep zijn afwijking ingrijpt, of zij misschien niet tot de binnengerichte verschillen terug te brengen is, kunnen wij niet beoordeelen.

Dat zal eventueel de classis Utrecht hebben uit te maken.

De berichten in „De Standaard“ doen het voorkomen, alsof Ds. Wisse dit een zaak acht, waarin hij geheel zelfstandig handelen mag.

Zelfs werd er gemeld, dat hij alle beoordeelingen van zijn gewichtige daad naast zich zou neerleggen.

Maar zoo gemakkelijk gaat het toch niet.

Voorloopig schijnt het, alsof Ds. Wisse de richting van Ds. den Hengst uitgaat.

Doch wie kan hij zooveel onvastheid zich aan een voorspelling wagen?

Velen in den lande zullen het betreuren, dat deze gevierde prediker op deze wijze van zich doet spreken.

Vooral waar het een man van zoo groote gaven betreft, wekt het geval opschudding.

*) Nog nadere tijdingen medden, dat Ds. Wisse na een langdurige samenspreking met zijn kerkeraad besloot, a.s. Zondagavond afscheid te nemen van de kerk te Driebergen.

(Corrector.)

Maar dat het ook drijve om zich ernstig rekenschap te geven van het ziektebeeld in ons kerkelijk leven!

Wij moeten tot meerdere vastheid komen.

En dan niet tot zekere overengekomen vastheid.

Maar tot vastheid van binnen uit.

Tot vastheid, welke het resultaat is van geloofsworsteling.

HEPP.

PERS-SCHOUW.

Bij Kuypers graf.

Zooals te verwachten was, wijden de bladen kolommen vol aan Dr. Kuyper. Wij behooren ons hier wel de uiterste beperking op te leggen. Artikelen, die in onze pers geheel of gedeeltelijk de ronde hebben gedaan, laten we hier met opzet weg. We geven hier alleen dat waarvan we meenen, dat het onder onze lezers nog niet algemeen bekend is.

De „Geref. Kerkbode“ voor Rotterdam:

Voor ons kerkelijk leven was hij een vraagbaak. Was Rutgers de man, die door zijn nauwkeurigheid en zijn groote kennis op kerkrechtelijk gebied, altoos weloverwogen en vaak schitterende adviezen gaf, Kuyper was meer de man, die door de groote lijnen, welke hij trok, nieuwe banen opende en nieuwe gezichtspunten aan gaf.

Van Marnix werd een paar eeuwen geleden getuigd: „hij was een man van grooten bedrjve, besogne, memorie, ja singulier in alles“.

Dat laatste vooral was ook waar van den overledene.

De „Groninger Kerkbode“:

A. Pierson moge van Kuyper zeggen: „De gedachte van Dr. Kuyper is een politieke gedachte“ (Oudere tijdenooten blz. 190).

Maar dan toch steeds pro rogel Voor Christus. En daarom was de kerk des Heeren hem zoo dierbaar. Zijn eerste strijd was om de Reformatie der kerk. Te midden van allerlei politieke bemoeienis gaf hij een boek uit: „Onze Eeredienst“. En nog zijn laatste werk was een breede reeks, helms onvoltooid gebleven, artikelen over de kerk des Heeren.

Ik val weg — maar de Heere blijft — zoo riep hij reeds jaren te voren zijn vrienden toe.

Prof. Honig in „De Bazuin“:

Deestjls ging schier geen week voorbij, of Dr. Kuyper zal een uur aan de voeten van Vader Bechtold en luisterde als een kind naar wat deze broeder van de wegen des Heeren met zijn volk uitzegde.

Uit het meer intieme leven is me misschien deze ééne mededeeling gegund. Op den eersten rustdag na de schorsing van den Amsterdamschen kerkeraad in 1886 zou Dr. Kuyper 's avonds in Plancius het Woord bedienen. Door de vriendelijkheid zijner gade bracht ik die vacantedagen ten zijnen huize door. En nimmer vergeet ik den toon, waarop hij op mijne vraag aan den koffiemaltijd: Hebt u te midden van de zoo overstellend vele bezigheden dezer week reeds een tekst kunnen kiezen? antwoordde: Ik heb wel vele preeken in mijn hart, als God me van avond slechts de kracht geeft ééne ervan uit te spreken. En toen volgde die innige preek (waarbij ook Dr. Rutgers en Jhr. Mr. De Savornin Lohman tegenwoordig waren) over: Ik ben een vreemdeling op de aarde, Ps. 119:19.

Zoo hebben zijne leerlingen Dr. Kuyper leeren kennen.

De „Gereform. Kerkbode“ voor 's-Gravenhage:

Hij heeft Dr. Kuyper verwaardigd, te zijn de bamerdrager van de levende beginselen des Woords, de weghaner van het Calvinisme, in de 19e en 20e eeuw. En te midden van allen smaad en hoon, hem niet het minst hierom overgoten, mocht hij ervaren: „Van Christus smaad is zelfs het bittere zoet. En sterkt het hart en steunt der moeden moed“.

„Het Kerkblad“ voor Haarlem:

In het langzaam wegdruipen van dit leven was ontroerende tragiek.

We hadden misschien gewild, dat deze groote in de volheid van zijn menschenlijke kracht ware weggenomen.

Als een Mozes, wiens oog niet was verlonkerd en zijn knocht niet vergaan.

Waarom toch? De Heere heeft het zoo gewild. En zoo was het goed!

Niet als gemaal denker, niet als vaardig journalist, niet als gevierd volksleider, niet als staatsman van internationale vermaardheid, niet in eenige andere kwaliteit, maar als klein kind van God, van alles ontdaan, maar in zijn Heiland begunadigd, arm zondaar, maar in gemeenschap met den rijken Jezus, nam de Heere hem tot zich. En hem was 't winst.

Maar wij hebben zoavél verloren.

De „Overtoomsche Kerkbode“:

Wij leven thans in een slapen, wekelijken tijd. In een tijd, dat velen, van wie men iets beters zou verwachten, van het schallen der krijgsklaroen afkeerig zijn en van niets anders willen weten dan van de zoete, smeltende tonen van de vredesfluit.

Voor de waarheid kunnen zij niet meer strijden. Voor de leer maken zij zich niet warm.

Tegen ketterijen en dwalingen optreden, niks noodig.

Dat was niet de opvatting van dr. Kuyper.

„Op vrede tuk in 't hart.“

In 't strijdperk onvervaard“.

Ziedaar de louze van dr. Kuyper.

„Noord-Hollandsch Kerkblad“:

In de eerste plaats heeft hier wel de kerk van